

Regeringens proposition

1983/84:130

om ändringar i myntserien, m.m.;

beslutad den 2 februari 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

KJELL-OLOF FELDT

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att mynten i valörerna fem öre och tjugofem öre slopas. Vidare föreslås att den nuvarande avrundningsregeln ändras till att avse betalning av belopp som inte slutar på tiotal ören. Enligt förslaget skall öresbelopp som slutar på ett till och med fyra avrundas nedåt och öresbelopp som slutar på fem till och med nio avrundas uppåt till närmaste tiotal öre.

Ändringen i myntlagen skall enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1985 med en halvårig övergångstid. Den nya avrundningsregeln föreslås träda i kraft vid övergångstidens utgång, den 1 juli 1985.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970:1028) om rikets mynt

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1970:1028) om rikets mynt skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

Mynt skall finnas i följande namnvärden, nämligen fem kronor, en krona, femtio öre, *tjugofem öre*, tio öre *och fem öre*. Dessutom får minnes- och jubileumsmynt med andra namnvärden finnas.

Mynt skall finnas i följande namnvärden, nämligen fem kronor, en krona, femtio öre *och* tio öre. Dessutom får minnes- och jubileumsmynt med andra namnvärden finnas.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.
 2. Femöresmynt och tjugofemöresmynt upphör att vara lagligt betalningsmedel vid utgången av juni 1985.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970:1029) om avrundning av vissa öresbelopp

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1970:1029) om avrundning av vissa öresbelopp skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2§

Ingår i belopp som skall betalas öretal, som ej är delbart med *fem*, skall detta avrundas till tal delbart med *fem*. Därvid skall slutsiffran ett, två, *sex* eller *sju* avrundas nedåt och *tre*, *fyra*, åtta eller nio uppåt.

Ingår i belopp som skall betalas öretal, som ej är delbart med *tio*, skall detta avrundas till tal delbart med *tio*. Därvid skall slutsiffran ett, två, *tre* eller *fyra* avrundas nedåt och *fem*, *sex*, *sju*, åtta eller nio uppåt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

¹ Senaste lydelse 1975:170.

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-02-02

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Boström, Bodström, Gradin, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Feldt

Proposition om ändringar i myntserien, m.m.

1 Inledning

Av 9 kap. 13 § regeringsformen följer att endast riksbanken har rätt att utge sedlar och att bestämmelser om penning- och betalningsväsendet i övrigt meddelas genom lag. Bestämmelser om mynt finns i lagen (1970:1028) om rikets mynt, som trädde i kraft den 1 januari 1972. Regeringen har enligt denna lag ensam rätt att låta tillverka och ge ut mynt. Dessa skall vara lagligt betalningsmedel (1 §). Mynt skall finnas i valörer om fem kronor, en krona, femtio öre, tjugofem öre, tio öre och fem öre. Dessutom får minnes- och jubileumsmynt med andra namnvärden finnas (3 §). Föreskrifter om mynts sammansättning, vikt och utförande meddelas av regeringen (4 §).

I en skrivelse till regeringen den 29 april 1983 har myntverket föreslagit att fem- och tjugofemöresmynten avvecklas ur myntserien samt att frågan om införande av ett tiokronorsmynt tas upp till prövning.

Skrivelsen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Skrivelsen har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Regeringen har tidigare i dag uppdragit åt myntverket att utarbeta förslag till tiokronorsmynt att tjäna som underlag för en bedömning av om ett sådant mynt bör införas.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Avveckling av fem- och tjugofemöresmynten m. m.

Det nuvarande myntsystemet, med skiljemynten krona och öre, infördes redan genom 1873 års lag om rikets mynt. Denna lag upphävdes i samband med att 1970 års myntlag trädde i kraft. Myntserien hade i stort sett varit oförändrad under den tid 1873 års lag gällde. Genom den nya myntlagen slopades tre mynt som då fanns i myntserien, nämligen ett- och tvåöringen samt tvåkronan. Bakgrunden till att antalet mynt i de lägsta valörerna nedbringades var att mynten genom förändring i penningvärdet representerade en mindre köpkraft än tidigare. Genom en kortare myntserie kunde kostnaden för framställning och hantering av mynt minskas betydligt. Mynten kunde också ges en inbördes diameterskillnad som minskade risken för förväxling. Samtidigt med 1970 års myntlag utfärdades en lag om avrundning av vissa öresbelopp.

Den lägsta myntvalören är i dag fem öre. Prissättning av varor i detaljhandeln sker fortfarande i ettöressteg. Vid betalning av varor vars priser är satta i örestal som inte är delbart med fem tillämpas därför bestämmelserna i lagen (1970:1029) om avrundning av vissa öresbelopp. Enligt denna lag skall slutsiffran ett, två, sex eller sju avrundas nedåt och tre, fyra, åtta eller nio uppåt. Lagen är tillämplig på alla slags betalningar i svenskt myntslag. Om ett köp avser ett antal varor med örespris som inte är delbart med fem skall styckpriserna summeras innan avrundningslagen tillämpas. Lagen är vidare dispositiv, vilket innebär att den skall tillämpas endast i de fall parterna inte kommit överens om att lösa frågan om avrundning på annat sätt.

Myntverket pekar i sin skrivelse på att konsumentprisindex i dag är ca 2,7 gånger högre än 1972 och menar att detta förhållande motiverar en ny översyn av myntsystemet. Kostnaden för framställning av femöresmynten är enligt verket så hög i förhållande till myntets namnvärde, totalt 10,5 öre/st. att det finns anledning ifrågasätta myntets existens. Vidare är dess metallvärde beräknat efter metallpriserna på londonbörsen 4,1 öre/st inklusive moms. Prisvariationerna på framför allt koppar har under vissa tider varit mycket stora varför det enligt verket finns en uppenbar risk för att femöresmyntets metallvärde kan komma att överstiga namnvärdet. Något förbud mot nedsmältning av mynt finns inte f.n. Myntverket anför vidare att en konsekvent avrundning vid betalning till hela tiotal ören medför att tjugofemöresmyntet ställer till problem.

För egen del vill jag anföra.

Jag delar myntverkets uppfattning om att det nu är motiverat att göra en förnyad översyn av myntserien. I bl.a. detta syfte har regeringen i dag uppdragit åt myntverket att utarbeta ett förslag till tiokronorsmynt. Ett sådant mynt finns i Danmark sedan några år och i Norge sedan den 1 januari 1984. Mynt med motsvarande eller högre köpkraft finns dessutom

sedan länge i allmän användning i Frankrike (10 FRF), Schweiz (5 CHF) och Västtyskland (5 DEM) samt i Storbritannien sedan april 1983 (1 GBP). Även om jag i princip är positivt inställd till myntverkets förslag om att införa ett tiokronorsmynt i myntserien, anser jag att förutsättningarna för och utformningen av detta mynt bör utredas mer ingående av myntverket. Jag avser därför att återkomma i denna fråga, när myntverket fullgjort sin uppgift härvidlag.

När det gäller femöresmyntet talar såväl de höga framställningskostnaderna som myntets metallvärde, som i dag visserligen är något lägre än vid tidpunkten för myntverkets skrivelse, för att myntet nu slopas i myntserien. Att söka nedbringa framställningskostnaden för myntet genom att förändra metallsammansättningen är inte ett realistiskt alternativ, eftersom besparingarna i tillverkningskostnaden på sikt torde bli obetydliga. Förslaget om slopande av myntet har också biträttts av det stora flertalet remissinstanser. Endast om ett femöresmynt fyller en väsentlig funktion i betalningsväsendet, skulle det kunna vara motiverat att behålla ett sådant i myntserien. Om så är fallet beror på i vad mån en rimlig prissättning får anses kräva att det fortfarande finns ett femöresmynt. Tre remissinstanser, däribland statens pris- och kartellnämnd (SPK), menar att ett slopande av myntet kan få negativa effekter på prisutvecklingen. Erfarenheterna av den förra myntreformen visar enligt en undersökning av prisnivån som SPK genomförde år 1972 att varupriser med örestal jämt delbara med fem ökade något i livsmedelsbutikerna till följd av avvecklingen av ett- och tvåöresmynten. Däremot var det enligt SPK inte möjligt att med säkerhet uttala sig om huruvida den allmänna prisnivån påverkats uppåt genom avvecklingen.

Den risk som kan föreligga för att en avveckling av femöresmyntet skall medföra prisökningar kan, såsom SPK framhållit, mötas med informationsåtgärder och prisövervakning. Genom att prissättningen även i fortsättningen sker i ettöressteg, undviks generella prishöjningar i tioöressteg. Enligt min mening kräver prissättningsfrågor eller andra omständigheter knappast att myntet behålls. Övervägande skäl talar enligt min mening tvärtom för att femöresmyntet slopas. Även tjugofemöresmyntet bör då utgå ur myntserien, eftersom det vid en avrundning till jämt tiotal öre skulle få en mycket begränsad användning som betalningsmedel. Det kan nämnas att man i Norge beslutat slopa fem- och tjugofemöresmynten fr.o.m. den 1 januari 1984. Jag vill vidare erinra om att SPK har regeringens uppdrag att övervaka prisutvecklingen i samhället. Även de prisrörelser som sker till följd av en myntreform kommer att uppmärksammas i denna övervakning.

2.2 Ikraftträdande

Ett flertal remissinstanser har beträffande tidpunkten för myntens avveckling som lagligt betalningsmedel framhållit att det är nödvändigt att allmänheten och handeln får tid att förbereda sig för myntreformen. Företrädare för automathandeln menar att tjugofemöringen bör avvecklas först om några år, när den har mist sin betydelse som automatmynt. Enligt uppgifter som jag har inhämtat från företrädare för automathandeln tar all den ombyggnad av myntmekanismer med tjugofemöresinkast i befintliga automater som behöver göras ca ett år att genomföra, medan motsvarande arbeten i fråga om automatiska växelgivare kan ske betydligt snabbare, på ca två månader. Av hänsyn främst till automathandelns behov är det nödvändigt med en viss övergångstid från det lagen ändras och till dess mynten upphör att vara lagligt betalningsmedel. Jag förordar att denna tid bestäms till ett halvår och att lagen får träda i kraft den 1 januari 1985. Om riksdagen antar lagförslaget under våren 1984 bör erforderliga ombyggnader av automathandelns myntmekanismer hinnas med och handeln och allmänheten kunna förberedas inför reformen. Statens pris- och kartellnämnd bör få i uppdrag att vidta de informationsåtgärder som behövs.

Ändringarna i myntlagen bör således träda i kraft den 1 januari 1985 och mynten upphöra att vara lagligt betalningsmedel den 1 juli 1985. Prägling och utväxling av mynten får i mån av behov fortsätta under övergångstiden. Riksbanken och myntverket bör även efter den 1 juli 1985 vara oförhindrade att växla in fem- och tjugofemöresmynt efter namnvärdet.

2.3 Ersättningsfrågan

Enligt företrädare för automathandeln kommer ombyggnaden av myntmekanismer i automater att medföra icke obetydliga kostnader för automathandeln. Canteen AB har förbehållit sig rätten att förhandla med statsmakterna om ersättning härför.

I samband med 1970 års myntreform konstaterades att staten inte har någon skyldighet att ersätta kostnader som enskilda kan drabbas av till följd av ändringar i myntserien. Någon ersättning utgick inte heller. De ekonomiska verkningarna av erforderliga ombyggnader ansågs kunna begränsas genom möjligheten till avdragsgilla avskrivningar vid taxeringen (prop. 1970:190 s. 44 ff).

Jag finner inte anledning att nu inta en annan ståndpunkt till kravet på ersättning. Någon ersättning för ombyggnad av automater bör alltså inte utgå.

2.4 Avrundningsregeln

Enligt myntverkets förslag skall siffran fem vid udda tiotal ören avrundas uppåt och vid jämna nedåt.

De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget är i allmänhet negativa till en sådan utformning av avrundningsregeln. För min del anser jag att den föreslagna regeln är alltför svår att tillämpa för allmänheten och handeln. I stället bör siffran fem alltid avrundas uppåt. Eftersom detta innebär att fyra siffror rundas av nedåt medan fem rundas av uppåt kan förfarandet rent teoretiskt påverka prisnivån. En eventuell ökning måste emellertid bli minimal och någon märkbar effekt på konsumentprisindex kan knappast tänkas uppkomma. Jag förordar således att avrundning sker vid siffrorna ett till och med fyra nedåt och vid siffrorna fem till och med nio uppåt. Den i Norge nyligen genomförda myntreformen innefattade en likartad avrundningsregel.

Som påpekats i förarbetena till avrundningslagen (prop. 1970:190 s. 51) innehåller lagen ingen bestämmelse om vem som skall ta initiativet till och verkställa avrundningen. Denna fråga bör i enlighet med vad som sägs där överlämnas till parterna själva att avgöra. Som regel görs avrundningen av den som kräver betalning, exempelvis genom att denne skickar en räkning eller faktura på beloppet eller, som i detaljhandeln, direkt av försäljaren. I andra fall kan det av olika anledningar vara mera praktiskt att avrundningen verkställs av betalaren, exempelvis när arbetsgivare betalar ut lön.

Ändringen i lagen om avrundning av vissa öresbelopp bör träda i kraft i samband med att fem- och tjugofemöresmynten upphör att vara lagligt betalningsmedel, dvs. den 1 juli 1985.

3 Lagrådets hörande

Den föreslagna ändringen i lagen om avrundning av vissa öresbelopp är enligt min mening av sådan okomplicerad beskaffenhet att lagrådsgranskning inte är påkallad.

4 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att anta inom finansdepartementet upprättade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1970:1028) om rikets mynt,
2. lag om ändring i lagen (1970:1029) om avrundning av vissa öresbelopp.

5 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag föredraganden lagt fram.

Bilaga 1

Till Regeringen
(Finansdepartementet)

Ang. ändring av myntserien

Sveriges myntsysteem baserar sig på de myntenheter som infördes år 1873. I den nu gällande myntlagen, som trädde i kraft 1 januari 1972, är myntenheten 1 krona fortfarande indelad i 100 ören men däremot finns inte den praktiska möjligheten att med mynt betala i ettöressteg eftersom den minsta myntenheten är fem öre. Dock sker prissättning av varor i daglig-handeln i ettöressteg och hur avrundning till hela femtal ören skall göras regleras genom särskild lag. Avrundningsreglerna synes omedelbart ha accepterats av allmänheten. Pris- och kartellnämnden, som har haft ett särskilt uppdrag att bevaka prisutvecklingen efter myntreformen, har inte iakttagit någon prishöjning på grund av denna.

Samtidigt som ett- och tvåöresmynten drogs in gavs ett nytt femkronemynt ut avsett för den allmänna handeln och önskat av i första hand automathandeln. Myntet fick dock aldrig någon egentlig användning så länge som riksbanken tillgodosåg efterfrågan på femkronorssedlar. Sedan riksbanken under slutet av 1982 börjat genomföra ett program i avsikt att avveckla femkronorssedeln har emellertid femkronemyntet fått en allt mer ökad användning och förefaller nu att ha helt accepterats av allmänheten.

Konsumentprisindex är i dag ca 2,7 gånger högre än 1972 och detta motiverar en förnyad översyn av myntsysteem. Dessutom är kostnaden för framställning av femöresmynten nu så hög i förhållande till myntets namnvärde att det enbart av den anledningen finns skäl att ifrågasätta femöresmyntets existens.

En präglingsfärdig rondell kostar i dag ungefär 8,5 öre inkl. moms och med en präglingskostnad vid myntverket av ca 2 öre blir totalkostnaden 10,5 öre/st. Tillverkning och utväxling under de sista åren har varit ca 40 milj. st. mynt per år vilket innebär en myntningskostnad av 4,2 milj. kronor, som kan jämföras med det nominella värdet av 2,0 milj. kronor. Detta är inte oacceptabelt om femöresmynten fyller en väsentlig funktion i betalningsväsendet, men myntverket anser att så inte är fallet.

Av större betydelse än femöresmyntets totala framställningskostnad är dess metallvärde som i dag, beräknat efter metallpriserna på londonbörsen, blir 4,1 öre/st. inkl. moms. Prisvariationerna på framför allt koppar har under vissa tider varit mycket stora och det föreligger således en uppenbar risk att femöresmyntets metallvärde kan komma att överstiga namnvärdet. Något förbud mot nedsmältning och dylikt av mynt föreligger inte. Ett nedsmältningsförbud infördes 1968 med tanke på den starka silverprishöjningen och den dåvarande cirkulationen av silverhaltiga en-

†1 Riksdagen 1983/84. I saml. Nr 130

kronemynt men förbudet avskaffades 1980 på förslag av myntverket eftersom silvermynten då av olika skäl var praktiskt taget försvunna ur cirkulationen. I sin framställning till regeringen påpekade dock myntverket att man måste noggrant följa kostnadsutvecklingen för de i mynten ingående metallerna för att i tid kunna vidtaga åtgärder för att eliminera behovet av lagstiftning mot snedsmältning av mynt.

Femöresmynten består numera av 95 % koppar och 5 % zink. Om man skulle använda vanlig handelsmässing med kopparhalten 60 % och zinkhalten 40 % blir metallvärdet ca 3,3 öre inkl. moms. Någon långsiktig lösning på problemet med metallvärdet är detta emellertid inte. Mera dramatiska åtgärder är att övergå till rent järn, som förekommit under de båda världskrigen, eller aluminium men myntverket anser båda dessa metaller som olämpliga för användning till mynt.

Ett ytterligare alternativ är kopparpläterat järn, som användes i Västtyskland och sedan några år även i Danmark för de lägsta valörerna, men besparingen i de totala tillverkningskostnaderna är obetydlig. Någon risk för nedsmältning av sådana mynt föreligger däremot inte eftersom sammansättningen av järn och koppar gör skrotet närmast helt värdelöst.

Man måste tyvärr observera att avrundningen till hela tiotal ören kan tyckas komplicerad och för allmänheten svårförståelig. Sålunda skall fem öre avrundas till noll, femton och tjugofem öre till tjugo öre, trettiofem och fyrtiofem öre till fyrtio öre etc. Dessa avrundningsregler medför att man eliminerar det systematiska fel som rådde vid tidigare avrundningsregler där siffran fem alltid höjdes uppåt. För kassapersonal torde dock avrundningsreglerna inte medföra några problem.

En konsekvent avrundning vid betalning till hela tiotal ören medför att tjugofemöresmyntet ställer till problem. I dag måste man se det som olyckligt att man 1873 inte var konsekvent i decimaltänkandet och införde myntenheten tjugo öre i stället för tjugofem öre. Att nu införa valören tjugo öre anser myntverket emellertid inte befogat utan det bör vara tillräckligt att som öresvalörer använda enbart femtio öre och tio öre.

Lika väl som man studerar vilka mynt som kan utgå ur myntserien på grund av den fortgående penningsvärdesförändringen bör man studera vilka nya mynt som bör tillkomma. Myntverket anser det nu vara i högsta grad aktuellt att diskutera när ett tiokronorsmynt skall införas och hur detta bör utformas. Mynt med motsvarande eller högre köpkraft finns sedan länge i allmän användning i Frankrike (10 Fr), Västtyskland (5 DM) och Schweiz (5 Fr). Danmark har för några år sedan lanserat ett tiokronorsmynt och i Storbritannien har för kort tid sedan ett enpundsmynt satts i cirkulation. I Norge har man beslutat att införa ett tiokronorsmynt samt att avskaffa fem- och tjugofemöringarna. Detaljerna i reformen är ännu inte fastställda.

Det är här av intresse att notera att riksdagens revisorer i sitt förslag angående riksbankens regionala organisation (FÖRS 1982/83: 1) anför att tiokronorssedelns utbyte mot mynt kan förutses inom överskådlig tid.

Med femtiokronorssedeln som närmast högre penningvalör kommer tiokronorsmyntet att få en mycket stor användning och myntets utformning måste därför noga övervägas. Vikten bör hållas nere för att minska kostnaderna för transporter och för att göra myntet bekvämt för den enskilde att hantera. Samtidigt måste det vara lätt att skilja från övriga mynt, vara i rimlig grad svårt att förfälska samt lätt att identifiera i automathandelns myntmekanismer. Ett tiokronorsmynt beräknas nämligen få stor användning i försäljningsautomater. Olika automatföretag har vid åtskilliga tillfällen för myntverket framhållit att man snabbt vill ha ett tiokronorsmynt i cirkulation.

Synpunkter på utformningen av högvalörmynt framfördes av myntdirektören vid Mint Director's Conference 1982 i Lissabon i föredraget "Some aspects on properties of high denomination coins", som bifogas. Med utgångspunkt i bl. a. dessa synpunkter skulle ett tiokronorsmynt kunna tänkas få en diameter något mindre än enkronemyntets men präglas i en gul- eller brunfärgad legering. Vikten kan bli ungefär densamma som enkronemyntets men kantjockleken något större.

En myntserie skulle i framtiden kunna bestå av valörerna 10 öre, 50 öre, 1 krona, 5 kronor och 10 kronor, åtföljda av sedelserien 50 kronor, 100 kronor, 500 kronor etc. Det blir således en konsekvent uppbyggd valörserie.

Myntverket ser det inte som uteslutet att en indragning av fem- och tjugofemöresmynten kan ske redan vid utgången av år 1983. Någon särskild utredning torde inte erfordras eftersom indragningen av ett- och tvåöresmynten 1972 förlöpte utan några som helst komplikationer. Ett normalt remissförfarande är naturligtvis nödvändigt, framför allt för att få synpunkter på tidpunkten för indragningen.

Frågan om tiokronorsmyntet är mer komplicerad men erforderliga beslut bör även här kunna tas efter enbart remissförfarande. Det är viktigt att man i planeringen ligger före den naturliga utvecklingen så att myntet inte redan är föråldrat när det kommer ut i verklig användning. Detta är tyvärr något som delvis har skett med femkronemyntet, som idag för stora delar av automathandel är en för låg valör.

Myntverket är berett att göra en utredning om lämplig utformning av ett tiokronorsmynt i samarbete med riksbanken, bankvärlden i övrigt, allmänna handeln resp. automathandeln, liksom tillverkare av försäljningsautomater och av mynthalvfabrikat. Myntverket vill dock först inhämta regeringens principiella ställningstagande till ett tiokronorsmynt för att inte utredningen, som kommer att ta betydande resurser i anspråk både inom och utom myntverket, skall göras helt i onödan.

Om regeringen anser att de ovannämnda frågorna är av sådan vikt att de bör utredas genom en särskilt av regeringen tillsatt kommitté hemställer myntverket att regeringen snarast utser en sådan.

Sammanfattningsvis föreslår myntverket att fem- och tjugofemöresmynt-

ten avvecklas, eventuellt redan vid slutet av 1983, och att regeringen prövar frågan om införande av ett tiokronorsmynt. Myntverket är berett att utreda och föreslå hur ett sådant mynt bör utformas.

Vid avgörandet av detta ärende, som handlagts av myntdirektören, har närvarit avdelningsdirektören Nilsson, förste driftsingenjören Carlsson och ingenjören Fredriksson.

*Bilaga 2***Sammanställning av remissyttrandena över myntverkets skrivelse den 29 april 1983 såvitt avser förslaget att avveckla fem- och tjugofemöresmynten.**

Efter remiss har yttranden över myntverkets skrivelse avgetts av postverket, televerket, bankinspektionen, riksrevisionsverket, kommerskollegium, statens pris- och kartellnämnd, fullmäktige i Sveriges riksbank, statens järnvägar, SJ, konsumentverket, Svenska Numismatiska föreningen, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska kommunförbundet, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation/Familjeföretagen SHIO, Svensk industriförening, Kooperativa förbundet (KF), Företagareförbundet SFR, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska lokaltrafikföreningen, Svenska busstrafikförbundet, Svenska taxiförbundet, AB Svenska pressbyrå, Sveriges Föreningsbankers Förbund, Post- och kreditbanken, PK-banken, Sveriges Kioskägares Riksförbund, Svenska Bankmannaförbundet, Handelsanställdas förbund, Gränges Metallverken, Canteen AB, Denco AB, Jede-Automater AB och Scandomat AB.

Dessutom har yttrande inkommit från Synskadades riksförbund.

Kommerskollegium har bifogat yttranden från Stockholms resp. Skånes handelskammare. Sveriges köpmannaförbund har bifogat yttrande från Hallands köpmannaförbund. SAF har bifogat yttrande från Handels arbetsgivareorganisation till vilket yttrande föreningen anslutit sig. PK-banken har utan egen kommentar anslutit sig till de synpunkter som redovisas i Svenska bankföreningens yttrande.

Flertalet remissinstanser tillstyrker myntverkets förslag om att fem- och tjugofemöresmynten avvecklas ur myntserien. Drygt en tredjedel av dessa förordar en övergångstid om ett halvt till ett år från det lagen träder i kraft till dess mynten upphör att vara lagligt betalningsmedel. Företrädare för automathandeln menar att tjugofemöringen bör avvecklas först om några år, då den kan förmodas ha mist sin betydelse som automatmynt.

Ett antal remissyttranden innehåller i huvudsak endast att myntverkets framställning tillstyrks eller att någon erinran inte finns mot förslaget; några med tillägget att reformen bör träda i kraft något senare än myntverket föreslagit. Så är fallet med yttrandena från Stockholms resp. Skånes handelskammare, SJ, Svenska kommunförbundet, Hallands köpmannaförbund, KF, Företagareförbundet SFR, Handels arbetsgivareorganisation, AB Svenska Pressbyrå, Sveriges Föreningsbankers Förbund samt Handelsanställdas förbund.

Övriga remissinstanser har anfört följande:

Postverket

Postverket delar Myntverkets uppfattning att femöresmynten inte längre kan anses fylla någon väsentlig funktion inom betalningsväsendet. Avrundning till hela tiotal ören bör numera knappast innebära några mer påtagliga olägenheter, även om det är riktigt att avrundningsreglerna för många kan förefalla svårförståeliga. I terminaliserade postkassor kan tioöresavrundningen göras maskinellt och även i övrigt bör våra kassörer klara en reform av detta slag utan nämnvärda problem. Även om femöresmyntet slopas bör det inte vara något som hindrar att postavgifter ändras i femöressteg.

Som en naturlig följd av att femöresmyntet slopas och tioöresavrundning införs bör också tjugofemöresmyntet dras in.

Postverket tillstyrker således att fem- och tjugofemöresmynten avvecklas. Vi ställer oss dock tveksamma till förslaget att avvecklingen genomförs redan i slutet av 1983. Det är önskvärt att tiden mellan beslut och genomförandet blir tillräckligt lång för att fakturautställare m. fl. skall hinna med erforderliga programändringar, så att avrundning redan från början till stor del kan göras vid framställningen av fakturor och betalningshandlingar. Postverket föreslår att indragningen görs under våren 1984, t. ex. fr. o. m. den 1 april.

Televerket

Vid televerkets avgiftssättning av produkter och teletjänster har en utjämning till jämna krontal ägt rum. Här uppstår således ingen komplikation vid ett eventuellt slopande av fem- och tjugofemöresmynt.

Vad däremot gäller debiterade trafikavgifter (t. ex. samtalsmarkeringar) förekommer öresdebitering. Emellertid avrundas antalet markeringar till närmast lägre tiotal, innebärande att den sammanlagda trafikavgiften alltid slutar på jämna tiotal ören. Följaktligen uppstår inte heller här några problem om fem- och tjugofemöresmynt avvecklas.

I den mån televerket undantagsvis utfärdar fakturor vilkas totalsumma slutar på femtal ören bör — vid slopande av fem- och tjugofemöringar — vedertagen avrundning till jämna tiotal ören äga rum. Sådan avrundning blir dock endast aktuell vid kontantbetalning i exempelvis postkassa eller telebutik och förutsätts då göras av vederbörande kassör enligt fastställda regler.

Vid inbetalning över postgiro förutsätts liksom hittills att alla former av öresfakturerings kan tas om hand.

I sammanhanget må nämnas att ett nytt faktureringsystem är under utredning inom televerket. Detta beräknas successivt sättas i drift under 1984–85 och innebär bl. a. att öresdebitering helt slopas.

I fråga om telefonautomater gäller att televerket f. n. har en telefonautomattyp som medger inkast av alternativt 25 öre/50 öre/1 krona (minimibavgift 1 kr). En indragning av tjugofemöringen bedöms här ha mindre bety-

delse, då de båda högre valörerna har den klart största betydelsen för användarna.

Enligt televerkets bedömning kommer myntverkets förslag att avveckla fem- och tjugofemöresmynten inte att innebära nämnvärda problem för televerket. Tidpunkten för indragningen av nämnda myntvalörer bedöms också vara av mindre betydelse för televerkets del.

Bankinspektionen

Emellertid har bankinspektionen förståelse för de skäl som uppstår myntverkets förslag att avskaffa femöresmyntet. Myntets reella betydelse måste i dag anses vara ringa. Härtill kommer att en inte oväsentlig besparing kan göras av statsverket. En ändring av metallinnehållet i myntet är ingen långsiktig lösning.

En i och för sig nödvändig men beklaglig konsekvens av femöresmyntets avskaffande måste bli att även tjugofemöresmyntet avskaffas. Detta har inte utvecklats av myntverket. Klart synes emellertid vara att komplikationer kan uppstå om betalning skall ske av en summa som slutar på tjugofem öre. Inspektionen anser sig därför inte böra avstyrka myntverkets förslag att avskaffa femöres- och tjugofemöresmynten.

De föreslagna avrundningsreglerna är oklart framställda. De synes dock innebära att vid udda tiotal före siffran fem avrundning skall ske uppåt och vid jämna tiotal nedåt. Ett sådant system är enligt inspektionens mening alltför svårförståeligt för allmänheten. Eftersom de nuvarande avrundningsreglerna synes vara allmänt accepterade och några avgörande skäl för att ändra principen för dessa inte anförts anser inspektionen att de bör behållas med den justering som krävs eftersom avrundning skall ske till tiotal. Dessutom har enl. uppgift någon märkbar prishöjande effekt inte kunnat konstateras vid nuvarande avrundningsregler. Däremot kan det inte uteslutas att en sådan risk finns med de föreslagna avrundningsreglerna.

Vad beträffar tidpunkten för avvecklingen av fem- och tjugfemöresmynten är det enligt inspektionens mening viktigt att information i god tid når ut till allmänheten. Det torde därför och av andra praktiska skäl vara uteslutet att genomföra en reform redan vid årsskiftet 1983/84 utan en sådan bör genomföras först årsskiftet 1984/85.

Riksrevisionsverket

RRV anser att myntverkets skrivelse är otillräckligt underlag för beslut om att avskaffa fem- och tjugofemöresmynt.

Myntverkets skrivelse ger inte underlag för att bedöma om femöresmynten fyller en väsentlig funktion i betalningsväsendet. Erfarenheter från 1972 års myntreform kan enligt RRVs mening inte automatiskt tillämpas på nuvarande förhållanden: Effekten på prisutvecklingen kan befaras bli kraftigare och kostnaden för att hantera femöresmynt är inte nödvändigtvis

jämförbar med kostnaden för att hantera ett- och tvåöresmynt för tio år sedan. I fråga om risken för att det skall bli lönsamt att smälta ned femöresmynt nämns i myntverkets skrivelse möjligheten att tillverka femöresmynt av metaller med i det närmaste obefintligt skrotvärde.

RRV förutser inga betalningstekniska problem inom den statliga sektorn av att avskaffa fem- och tjugofemöresmynt. Konteringar förutsätts härvid kunna ske i ettöressteg liksom f. n.

RRV anser att i det fall fem- och tjugofemöresmynten avskaffas bör inte avrundningsregler införas som avviker från de gängse inom decimalsystemet.

Kommerskollegium

Kollegiet delar myntverkets uppfattning att höjningen av konsumentprisindex sedan 1972 motiverar en översyn av myntsystemet. För det fall att femöresmynten inte fyller någon väsentlig funktion i betalningssystemet kan, med hänsyn till framställningskostnaderna och nedsmältningrisken, en avveckling synas motiverad. Kollegiet finner det emellertid inte utrett att en avveckling verkligen skulle medföra någon vinst. Sålunda skulle den rationalisering som femöresmyntens försvinnande medför motverkas av att 25-öresmynten samtidigt måste avvecklas. Reformen torde därför inte medföra något minskat behov av växelmynt. Skulle reformen genomföras bör dock tidpunkten bestämmas så att befintliga 25-öresautomater kan utbytas utan onödiga extrakostnader.

Statens pris- och kartellnämnd

SPKs inställning till frågan om en avveckling av femöresmyntet grundas i princip på sådana överväganden som var aktuella redan i samband med myntreformen 1972, vilken bl. a. innebar att den dessförinnan lägsta enheten, ettöringen, utgick ur myntserien. Till en början skall därför i korthet erinras om vissa synpunkter som då framfördes och om åtgärder som föregick respektive följde på beslutet om 1972 års förändringar.

När fråga i slutet av 1960-talet uppkom om avveckling av bl. a. de båda då lägsta myntvalörerna, ettöringen och tvåöringen, anförde SPK i ett remissyttrande att detta från konsumentsynpunkt skulle kunna innebära risker i prishänseende. En genomgång av Stockholms livsmedelshandlareförenings prishäfte hade visat att av 5047 prisuppgifter endast 2127 eller omkring 42 procent var jämnt delbara med fem. Nämnden befarade att ett slopande av ett- och tvåöringarna skulle ge incitament till detaljhandelsprissättare att i ökad utsträckning sätta priser i jämna femöressteg, även om detta inte i och för sig var en nödvändig konsekvens av förändringen i myntserien. I yttrandet sades vidare:

För en del från konsumentsynpunkt tunga varor såsom mjölk, bryggerivaror och bensin är emellertid priset per enhet förhållandevis lågt och handelsmarginalen relativt liten. En avrundning av detaljhandelspriset till

jämna femtal ören skulle i fråga om sådana lågmarginalvaror skapa avvägningsproblem, åt vilket håll avrundningen borde ske. Det torde enligt nämndens mening vara realistiskt att räkna med att avrundningen i många fall skulle komma att ske uppåt, vilket skulle leda till prishöjningar på vissa för konsumenterna viktiga dagligvaror. Olägenheterna blir inte mindre vid fortsatta prisförändringar, eftersom ju dessa måste ske med hela femöresbelopp.

SPK fann sålunda övervägande skäl tala för att den lägsta valören, ettöresmyntet, borde behållas som lägsta skiljemynt. Även flertalet av de övriga remissorganen förordade, med i stort sett samma motivering, att ettöringen skulle behållas. Sedan emellertid förslag om dess slopande framlagts i proposition nr 190 år 1970 framfördes under riksdagsbehandlingen motionskrav på kompletterande åtgärder för att motverka de påtalade riskerna ur prissättningssynpunkt. Bankoutskottet anslöt sig i sitt utlåtande (nr 79 år 1970) till dessa synpunkter och anförde, att det var väsentligt att informera om att priser även i fortsättningen skulle kunna sättas med öretal som inte slutade på 0 eller 5. Utskottet fann också motionskravet på intensifierad prisövervakning på i första hand livsmedelsområdet väl motiverat.

I en skrivelse till SPK den 17 december 1970 gav Kungl. Maj:t "tillkänna vad bankoutskottet i anledning av motionen II:1594 anført om information och intensifierad prisövervakning för att motverka tendenser till prishöjningar i samband med att mynt i valören ett öre slopas". Skrivelsen fortsatte: "Kungl. Maj:t anbefaller härjämte pris- och kartellnämnden att i samråd med mynt- och justeringsverket utarbета och till finansdepartementet inge förslag till åtgärder för att till allmänheten sprida information om den beslutade myntreformen." Uppdraget till nämnden kom alltså att innefatta planering av information om myntreformen överhuvudtaget och inte enbart om den i sammanhanget aktuella prisproblematiken. Senare fick SPK ytterligare ett uppdrag i anslutning till myntreformen, nämligen att utarbета tillämpningsanvisningar för öresavrundning vid fakturering, girering m. fl. förfaranden.

De nämnda uppdragen till SPK i anslutning till 1970-talets myntreform utfördes genom överläggningar, informationsaktiviteter m. fl. åtgärder under en period av två à tre år. Totalkostnaden uppgick till ca 900 000 kr., personalinsatserna i stort sett oräknade. Samtliga projekt avrapporterades till Kungl. Maj:t som slutförda hösten 1973, varvid en tryckt redogörelse, "SPK och myntreformen", överlämnades. Ett exemplar av nämnda skrift biläggs detta yttrande.

SPK erinrar om erfarenheterna från den tidigare myntreformen därför att problematiken nu, såvitt gäller tanken på avveckling av femöringen, principiellt sett är densamma som gällde ettöringens slopande i början av 1970-talet. Det kan visserligen sägas att myntreformen 1971–73 kunde genomföras utan att – av allt att döma – några påtagliga negativa effekter

uppkom. Det är dock ostridigt att slopandet av ettöringen redan på kort sikt inom dagligvaruhandeln faktiskt medförde en ökad tendens till prissättning i femöressteg, trots att sålunda tämligen brett upplagda informationsåtgärder genomfördes för att motverka detta. Att så blev fallet framgick bl. a. av en undersökning av prissättningen i livsmedelshandeln som genomfördes av SPK och där jämförelser gjordes mellan slutet av 1971 och slutet av 1972.

Som exempel kan nämnas att det för ett urval livsmedelsbutiker inklusive varuhus noterades, att mellan de båda åren andelen varupriser med örestal jämnt delbara med fem ökade från 42 till 69 procent i den lägsta prisklassen – under 2 kronor – och från 54 till 81 procent i den näst lägsta prisklassen – mellan 2 och 4 kronor. Att denna tendens har fortsatt också efter 1972 är uppenbart även om SPK inte har statistiskt belägg härför genom någon särskild undersökning.

Huruvida tendensen att prissätta enskilda varor i femöressteg även i lägre prisklasser verkligen inneburit någon påverkan uppåt på den allmänna prisnivån är inte möjligt att med säkerhet uttala sig om. Farhågor härför hade som nämnts framförts under förberedelsearbetet för myntreformen. Att isolera denna faktor för att få ett mått på dess eventuella påverkan skulle emellertid fordra synnerligen omfattande och tidskrävande specialstudier. SPK kan sålunda inte med stöd av empiriskt material hävda att det nu framlagda förslaget om slopande av femöringen faktiskt skulle få negativa konsekvenser för prissättning och prisutveckling utan får inskränka sig till ett påpekande av att det finns vissa risker för detta. Riskerna skulle denna gång ligga däri att, om femöringen avskaffas, incitament uppkommer till ökad prissättning i tioöressteg, vilket i sin tur skulle kunna leda till uppjusteringar av enskilda priskalkyler och – vid kostnadshöjningar – till att större priskompensation tas ut än som annars skulle ha vidtagits. Inträffar detta, leder förändringen av myntserien i praktiken till att den allmänna prisnivån förskjuts uppåt.

De här antydda riskerna skulle möjligen kunna reduceras något – åtminstone kortsiktigt – om ett eventuellt beslut om femöringens avveckling kombinerades med brett upplagda informationsåtgärder, riktade såväl till handeln som allmänheten och med den innebörden att myntförändringen i sig inte ger motiv för någon förändring av handelns prissättningspolicy. Erfarenheterna från den tidigare myntreformen ger dock som framgått vid handen att effekterna av sådana åtgärder har tämligen kort varaktighet och på längre sikt ebbar ut.

Skulle femöresmyntet slopas krävs självfallet – utöver ändringar i myntlagen – även en omarbetning av lagen om avrundning av vissa öresbelopp. Av myntverkets skrivelse framgår inte i vilken utsträckning verket övervägt denna fråga, och i varje fall framläggs inte något förslag till ny lagtext som det skulle vara möjligt att kommentera. SPK har svårt att följa det summariska resonemang om avrundningsproblematiken som återfinns på

sid 2, fjärde stycket, i myntverkets skrivelse. Nämnden utgår från att avrundningsfrågan utreds ytterligare, om tanken på att avskaffa femöringen skulle godtas vid den fortsatta prövningen av myntverkets förslag.

SPK vill slutligen från mera allmän utgångspunkt kommentera myntverkets förslag om att man nu, endat tolv år efter de senaste förändringarna av myntserien, åter skulle genomföra påtagliga ingrepp i densamma. Myntverket motiverar inledningsvis förslagen med att konsumentprisindex i dag är ca 2,7 gånger högre än 1972, och uttalar längre fram i skrivelsen att tanken på slopande av vissa mynt har samband med "den fortgående penningvärdesförändringen".

Det är visserligen i och för sig obestridligt att prisutvecklingen sedan 1972 medfört den nämnda uppgången av index. Å andra sidan har statsmakterna i år genom olika beslut och uttalanden mycket kraftigt markerat att inflationstakten i fortsättningen måste nedbringas radikalt. För att uppnå detta krävs genomgripande åtgärder på en rad områden. Bl. a. måste allmänhetens och prissätternas förväntningar om fortsatta pris- och kostnadsstegringar brytas. Mot denna bakgrund bör enligt SPKs mening varje åtgärd från samhällets sida undvikas, som kan tolkas såsom acceptering av hittillsvarande inflationstakt eller anpassning inför en väntad fortsättning. Nämnden har vid studium av myntverkets skrivelse svårt att frigöra sig från intrycket att myntverket inte bara utgår från redan iakttagna pris- och kostnadsförändringar utan i viss mån också anteciperar en fortsatt utveckling av motsvarande art. Skulle detta vara fallet ökar enligt SPKs mening motiven ytterligare för den tveksamhet nämnden i det föregående redovisat, och de kan då eventuellt vara tillämpliga inte bara på frågan om femöringens avveckling utan även på övriga delar av förslagen.

Fullmäktige i Sveriges riksbank

Under 1982 lämnade riksbanken ut totalt 252,4 miljoner kronor i mynt i valörerna 5 öre till en krona. Av dessa utgjordes ca 3,6 miljoner kronor eller 1,4% av femöresmynt. Antalsmässigt svarade valören för 14%. Under samma tid tog riksbanken emot 191,3 miljoner kronor i mynt i samma valörer från post och banker varav 1,6 miljoner kronor eller 0,8% i femöresmynt. Den relativt stora nyproduktionen av femöresmynt – ca 2 miljoner kronor – antas främst bero på ett lågt intresse från allmänheten att återlämna denna låga valör.

Fullmäktige delar myntverkets uppfattning om femöresmyntet och tillstyrker att det avskaffas.

När femöringen avskaffas krävs en ny lag om avrundning av öresbelopp. Fullmäktige vill i detta sammanhang betona vikten av att allmänheten informeras om hur avrundningen skall göras.

En avrundning till hela tiotal ören medför tyvärr att tjugofemöresmyntet inte längre får någon särskild funktion. Fullmäktige anser det därför naturligt att denna valör avvecklas samtidigt med femöresmyntet.

För inlösen av utelöpande fem- och tjugofemöresmynt föreslår fullmäktige följande tidplan. Det bör anmärkas att de volymer som under ganska kort tid skall lämnas in till riksbanken och myntverket är mycket stora. Per den 1 januari 1983 beräknas antalet utelöpande femöresmynt till 660 miljoner stycken till ett värde av 33 miljoner kronor och en vikt av 1 768 ton samt tjugofemöresmynt till 544 miljoner stycken till ett värde av 136 miljoner kronor och en vikt av 1 180 ton.

- 1984-01-01 Förordning om nya avrundningsregler träder i kraft. Nyproduktion av fem- och tjugofemöresmynt upphör
- 1985-01-01 Fem- och tjugofemöresmynt upphör att gälla som betalningsmedel
- 1986-01-01 Riksbanken och myntverket upphör att lösa in fem- och tjugofemöresmynt

Grethe Lundblad avgav följande särskilda yttrande.

I samband med förslag om borttagande av 5-öresmyntet föreslår myntverket att även 25-öresmyntet bör försvinna av växlings- och avrundningsskäl. Jag finner det olyckligt att riksbanksfullmäktige utan närmare utredning tillstyrkt detta förslag. 25-öresmyntet är ett i dagligvaru- och automathandeln mycket frekvent använt mynt. Det fungerar bl. a. som en kvarts myntenhet och motsvarar därvid en myntenhet som finns i en del andra staters, även vissa nordiska staters, myntserier.

Jag anser att borttagande av 25-öresmyntet först bör ske efter närmare utredning, då man också kan bedöma hur det skulle påverka prisutvecklingen.

Konsumentverket

En myntserie med färre valörer än för närvarande kommer att underlätta betalningsmomentet för alla konsumenter. En speciellt stor lättnad får de synskadade.

Verket har inte funnit anledning att tro att slopandet av de båda mynten totalt sett skulle få en märkbart prishöjande effekt.

En nödvändig förutsättning för att minska antalet myntvalörer är naturligtvis att entydiga avrundningsregler kan tillskapas.

Svenska Numismatiska föreningen

Föreningen tillstyrker Myntverkets förslag att myntserien ändras till att omfatta 10 och 50 öre samt 1, 5 och 10 kronor.

Risken för att enbart slopandet av valörerna 5 och 25 öre skulle vara inflationsdrivande bedöms som ringa.

I det historiska perspektivet framgår att Sverige tidigare aldrig haft något mynt med så lågt köpvärde som dagens femöring. Den lägsta valören i 1855 års myntsystem var 1/2 öre, som omräknat i vår tids penningvärde motsvaras av ungefär 10 öre. Vårt nuvarande räknesystem från 1873 hade från början myntserien 1, 2, 5, 10, 25, 50 öre och 1, 2, 5, 10, 20 kr. Den lägsta

nominalens köpkraft i denna serie kan i dagens penningvärde uppskattas till 20 öre.

Föreningen vill, för sin del, gå ett steg längre och peka på möjligheten och lämpligheten av att reformera den nuvarande myntserien, vad avser såväl format som utseende.

Vi delar Myntverkets uppfattning om det olämpliga i att alltför tunga mynt används i förhållandevis låga valörer. För det fortsatta resonemanget vill Föreningen ånyo erinra om vad det inneburit, att med undantag av 5 öre myntstorlekarna för de vanligaste skiljemynten bibehållits oförändrade alltsedan 1873, samtidigt som deras värde endast är 1/20 av det ursprungliga. Lättast kan detta åskådliggöras med på nästa blad intagna tabeller. Det framgår tydligt, att med undantag av 5 öre och 5 kronor – och givetvis metallen – myntens storlek är oförändrad. Vår högsta valör i allmänna handeln motsvarar 25 öre i det ursprungliga värdet, den lägsta endats 1/4 öre.

Det synes därför vara berättigat att de nya mynten genomgående göres mindre och lättare.

Öresmynten

Skulle öresvalörerna bibehålla sin storlek, bör de eventuellt förses med hål (lägre metallåtgång, lägre transportvikt och lättare att känna igen för synskadade). De kan tillverkas av brons eller kanske hellre i en lättare metall eventuellt aluminium. Öresmynten föreslås förbli porträttlösa, vilket med undantag för tiden 1832–1873 är svensk tradition.

Slutligen vill Föreningen påpeka att man i Norge överväger /eller redan har beslutat/ att slopa valörerna 5 och 25 öre. Frågan om en ny myntserie kanske lämpligen kan tagas upp till diskussion inom Nordiska Rådet.

Svenska bankföreningen

Bankföreningen tillstyrker förslaget i skrivelsen att slopa 5- och 25-öresmynten så snart detta ställer sig för handelns del praktiskt lämpligt dock tidigast vid årsskiftet 1984/85 förutsatt att beslut fattas i år. Minsta myntenhet blir därefter 10 öre och avrundning i butiker etc. förutsättes ske på så sätt att siffran 5 i varje *udda* 10-talsserie (15, 35, 55, 75 och 95) skall avrundas uppåt och i övriga fall nedåt. Denna avrundningsregel, som eliminerar det systematiska fel som skulle uppstå vid en generell avrundningsregel av siffran 5 uppåt, kan förväntas vålla ett visst problem för allmänheten till en början men bör trots detta kunna accpeteras. Det förutsättes dock att Myntverket genom aktiva informationsinsatser i möjligaste mån söker undanröja detta problem. ”*Udda* (10-tal) uppåt – jämna nedåt” kan kanske vara en enkel minnesregel i detta sammanhang.

Svenska Sparbanksföreningen

Föreningen tvingas – mot bakgrund av inflationsutvecklingen – redovisa förståelse för Myntverkets förslag att fem- och tjugofemöresmynten avvecklas. Riskerna för inte önskade prishöjande effekter är dock stora, varför föreningen förutsätter att eventuella förändringar genomförs på ett sådant sätt att dessa risker minimeras. Det är också viktigt att avvecklingen genomförs först sedan allmänheten blivit väl informerad om avvecklingen som sådan och om de avrundningsregler till hela tiotal öre, som blir en nödvändig konsekvens av avvecklingen av de båda myntvalörerna.

Sveriges grossistförbund

Även om penningvärdet i dag är ett annat än 1972 kan det dock enligt vår mening ifrågasättas om tidpunkten är mogen för att slopa femöresmyntet. Vi menar att det fortfarande finns behov av ett sådant mynt. Vi delar således inte myntverkets uppfattning att femöresmyntet inte skulle fylla en väsentlig funktion i betalningsväsendet. Den avrundning som slopandet av femöresmyntet nödvändiggör kan dessutom skapa problem, som kan uppfattas som negativa av många konsumenter.

När det gäller kostnaden för att framställa femöresmyntet har vi svårt att inse att denna kostnad i sig är relevant. Det avgörande måste vara att metallvärdet inte överstiger det nominella värdet. Eftersom så inte är fallet och eftersom det dessutom enligt vad myntverket anger går att förändra metallinnehållet, kan vi inte finna att myntet av denna anledning behöver slopas.

Mot denna bakgrund avstyrker vi därför förslaget att slopa femöresmyntet. Vi kan däremot tillstyrka att tjugofemöresmyntet slopas, eftersom detta mynt inte kan sägas fylla någon angelägen funktion.

Om regeringen ändå skulle välja att bifalla myntverkets förslag att slopa femöresmyntet vill vi hävda att slopandet inte bör ske redan vid det kommande årsskiftet. Det krävs en längre tid för anpassning till det nya systemet.

Sveriges Köpmannaförbund

Förbundets erfarenheter avseende slopandet av ett- och tvåöresmynten i början av 70-talet är i huvudsak goda. Efter vissa initialsvårigheter för såväl handeln som för konsumenterna har gällande avrundningsregler inte vållat några problem.

Mot bakgrund härav tillstyrker förbundet Myntverkets förslag att även 5- och 25-öresmynten avvecklas. Myntverket föreslår vidare att avvecklingen eventuellt sker redan i slutet av år 1983. För att myntreformen skall kunna anpassas till handelns rutiner är denna tidpunkt alltför näraliggande och förbundet förordar att slopandet sker tidigast 1984-07-01.

Sveriges hantverks- och industriorganisation—Familjeföretagen

Vi har i denna fråga samrått med Sveriges Köpmannaförbund och delar uppfattningen att myntverkets förslag i huvudsak bör genomföras. Vi godtar således att 5- och 25-öresmynten avvecklas. Betalningar och prisangivelser på en 5-öring när har p. g. a. de senaste årens inflation spelat ut sin roll. Vidare minskas med reformen antalet mynt, vilket underlättar för kassapersonalen. Ytterligare en fördel med avskaffandet av dessa mynt är att ett mer konsekvent tillämpande av decimalsystemet möjliggörs.

Svenska industriföreningen

Föreningen delar inte myntverkets uppfattning att femöresmynten inte skulle fylla en väsentlig funktion i betalningsväsendet. Föreningen anser det vara av vikt att betalningsväsendet är så konstruerat att det går att uppnå en så stor exakthet som möjligt vid betalningar. Ett slopande av femöresmyntet kommer otvivelaktigt enligt föreningens mening att åstadkomma en i tioöressteg ökad prissättning i landet och påskynda prisstegringarna i allmänhet.

Föreningen anser att det för närvarande inte finns skäl att ändra nuvarande myntsystem. På grund av den fortgående penningvärdeförsämringen kan det i framtiden visa sig nödvändigt med en total översyn av hela mynt- och sedelsystemet.

Med hänvisning till det ovan anförda får föreningen avstyrka förslaget.

Svenska lokaltrafikföreningen

För närvarande slutar biljettavgifterna för de flesta av SLTFs medlemsföretag på jämn krona, femtio eller tio öre. Undantag utgörs av en del kontanttaxor i sju län. I tre av dessa fall gäller det länshuvudmannataxan och i de övriga fallen taxan hos olika tätortstrafikföretag. SLTF anser att taxan i dessa fall enkelt kan ändras till att sluta på jämn krona, femtio eller 10 öre. Detta kommer säkerligen också att underlätta penninghanteringen och biljettförsäljning. Man får emellertid räkna med att behovet av femtio- och tioöringar kommer öka.

Svenska busstrafikförbundet

Sedan frågan om ändringar i gällande myntserie senast var föremål för remissbehandling i samband med 1966 års myntkommittés arbete har tillkommit två omständigheter av avgörande betydelse för bedömningen av det nu föreliggande förslagets konsekvenser för busstrafikens vidkommande. Den ena är inflationsutvecklingen och dess återverkningar på de taxor och betalningsmedel, som är aktuella i trafiken, och den andra är förändringar av ansvarsorganisationen för den busstrafik, i vilken den helt övervägande delen av myntbetalda resor förekommer.

Beträffande inflationsutvecklingen gäller att tillämpade taxor i busstrafik numera sällan innefattar avgifter i annat än krontals- och femtioöresbellopp.

Beträffande ansvarsorganisationen för busstrafiken har genom riksdagsbeslut 1978 tillkommit nya huvudmän för lokal och regional kollektivtrafik på väg genom lagen (1978:438) om huvudmannaskap för viss kollektiv persontrafik. Den helt övervägande delen av myntbetalda resor med buss förekommer i linjetrafik, som omfattas av detta huvudmannaskap. Det är huvudmännen (i regel landstingskommunen och primärkommunerna i varje län gemensamt), som bestämmer taxorna i trafiken. En bedömning av konsekvenserna för busstrafiken av ändringar i gällande myntserie bör därför i första hand göras med beaktande av länshuvudmännens uppfattningar i frågan. Svenska lokaltrafikföreningen kan tjäna som kanal för dessa uppfattningar, varför Buss får hänvisa till dess yttrande i ärendet.

Till den del, som busstrafik i övrigt kan beröras av saken, gäller att taxor för persontransporter i interregional linjetrafik fastställs av transportrådet. Även om därvid numera sällan torde förekomma avgifter i mindre än hela femtioöresbelopp finns anledning till samråd med transportrådet innan eventuellt beslut fattas om avveckling av fem- och tjugofemöresmynten.

Vad slutligen generellt gäller den apparatur och de rutiner, som förekommer i samband med busstrafikföretagens kassahantering, torde det vid den föreslagna ändringen av myntserien numera knappast finnas skäl att påkalla statligt stöd för de åtgärder, som kan bli nödvändiga. Redan den tidigare genomförda ändringen samt den ovan belysta utvecklingen av busstrafikens taxor har inneburit sådana förändringar av sammansättningen av förekommande myntvalörer, att ett bortfall av fem- och tjugofemöresmynten knappast skulle kunna hävdas medföra några speciella kostnader eller andra olägenheter.

Buss har alltså för egen del inga särskilda invändningar mot myntverkets förslag.

Svenska taxiförbundet

Myntverkets förslag om att fem och tjugofemöresmynten avvecklas, ligger i linje med taxinäringens intresse av en förenklad växlingsprocedur. Genom att taxametrarna numera registrerar hela krontal, samt att merparten av egenavgifterna vid färdtjänstresor uppgår till 20 procent, erfordras ej längre mynt med femöresmodul. Mynten kan utan olägenheter för taxinäringen avvecklas redan till årsskiftet 1983/1984. Såväl fem som tjugofemöresmynten kan emellertid ha fortsatt giltighet.

Sveriges Kioskägares Riksförbund

Sveriges Kioskägares Riksförbund ser i princip inget hinder för vår handel att mynt av fem och tjugofem öres valörer dras in.

Den av våra medlemmar bedrivna handeln från kiosker är snarare betjänt av att myntserien i småvalörer reduceras till ett mindre antal. Det är heller inte hindrande i denna handels prissättning då redan idag avrundade örestal föreligger.

Kioskhandeln har på varusidan en utpräglad styckeförsäljning där varje vara har ett jämt uträknat styckepreis. Något större besvär skulle avrundningseffekten då inte vålla för kioskens del.

Inbetalning och återbetalning via automater av äldre typ både med mekanisk och elektronisk avkänning torde dock medföra problem under en övergångstid.

Det sedan en tid pågående arbetet med dryckesförpackningar av aluminium för återgång och nedsmältning har åsatts ett pris av 25 öre inklusive moms. Då det diskuteras olika typer av återtagningssätt kan borttagandet av 25 öresmynt vålla bekymmer i sammanhanget. Det som för tanken därhän är att både kvitton och poletter med belopp slutande på 25 öre i verkligheten värderas 5 öre lägre med den tänkta avrundningen vid 25 öre.

Skulle genomförandet av tjugofemöresindragningen ske vid den tidpunkt som myntverket föreslår torde detta sammanfalla med returburkens införande och då är det troligt att en kollision blir följden i inledningsskedet, då det i båda fallen berör allmänheten. På denna punkt bör klarhet kunna vinnas i för bägge parter god tid.

Myntverkets förslag medför en förbättring i mynt- och sedelutgivningen som måste ses som en rationalisering för handeln i och med reduceringen av sedlar och mynt.

Svenska Bankmannaförbundet

Mynthanteringen utgör för de bankanställda ett tungt och besvärligt arbete. En reduktion av antalet mynt till vad som kan anses oundgängligen nödvändigt är förbundet därför positivt till.

I fråga om Myntverkets konkreta förslag till avveckling av fem- och tjugofemöresmynten instämmer förbundet i förslag om indragning av femöresmynten. Vad avser utvecklingen av tjugofemöresmynten anför i Myntverkets skrivelse inga andra motiv än konsekvenser av avrundningsreglerna vid indragning av femöresmynten. Förbundet anser det tveksamt om detta är tillräckligt skäl för att avveckla ett från flera synpunkter praktiskt mynt.

Vid övervägande av denna problematik har förbundet funnit att större anledning finns att ifrågasätta behovet av tioöresmyntet. Detta är från hanteringssynpunkt inte bra och skulle vid en avveckling av femöresmyntet bli än mer av en bruksvara. Med tanke på penningvärdesförsämringen bör lägsta myntenhet i framtiden kunna utgöras av tjugofemöringen.

En ytterligare positiv konsekvens från rationaliserings- och hanteringsynpunkt av en sådan reform skulle vara att femtioöresmynten kan avvecklas. För betalningsförmedlingen utgör tjugofemöringen ett mer användbart mynt.

De avrundningsproblem som en avveckling av fem- och tioöresmynten skulle medföra anser förbundet inte svårare att lösa än vad som följer av indragningen av femöresmynten. Öresbelopp upp till tolv öre kan avrundas till noll, från tretton öre sker avrundning till tjugofem etc.

Gränges Metallverken

Vid en indragning av 5- och 25-öresmynten kommer de skrotade mynten kvantitetsmässigt att av vardera valören vara i storleksordningen 550–600 ton. Beräkningen är gjord på ett antagande av ett återflöde av 25 % av 5-öresmyntet och 50 % av 25-öresmyntet ställt mot den totalt utgivna myntstocken. Myntskrotet utgör en värdefull råvarutillgång vid tillverkning av nya myntvalörer. Avsättningsmöjligheterna av myntskrot i andra slutprodukter än mynt är däremot begränsade. Vad gäller 25-öringen är legeringen identisk med andra svenska cirkulerande kopparnickelmynt, varför skrotet på bästa sätt kan utnyttjas om det omarbetas till andra myntvalörer. För 5-öringen är skrotet inte direkt omarbetningsbart till andra myntvalörer på grund av skillnader i legeringssammansättningen, men även här kan omarbetningsalternativ diskuteras.

Gränges Metallverken vill mot bakgrund av detta understryka sambandet mellan skrotningsproceduren av 5- och 25-öringen och upphandlingen av nya mynt. Det är väsentligt att tidsplaneringen görs på sådant sätt att cirkulerande myntmetall kan *omarbetas* till andra valörer. För att detta skall vara möjligt bör följande synpunkter beaktas.

1. Upphandling av nya mynt och försäljning av myntskrot skall handläggas av samma instans. Såvitt vi kan förstå är Myntverket väl skickat för denna uppgift, då de har de bästa förutsättningarna att planlägga och planera på sådant sätt att en ren omarbetning blir möjlig.

2. Av säkerhetssynpunkt bör myntskrotet vara demonetarerat, innan det levereras till omarbetande industri.

3. Det är väsentligt att tidpunkten för demonetarisering fastställs med sådan framförhållning att Myntverket gives möjlighet att planera sina upphandlingar av cirkulerande myntvalörer på sådant sätt att tillflödet av myntskrot snabbt kan omarbetas till nya mynt.

4. På grund av legeringsbyte för ett par år sedan för 5-öringen underlättas den framtida användningen i industrin av skrotet, om eventuella lager av ocirkulerade 5-öringar omedelbart fryses, dvs. cirkulerande myntvolym hålles oförändrad.

Canteen AB

ALLMÄNT

De svenska mynt och sedelserierna, bör så vitt det är möjligt (inflation, bra mynt och sedelstorlekar) anpassas och "decimaliseras" att passa den svenska hanteringen med snegling mot och samstämmighet med övriga länders mynt och sedelserier.

5-öringen

Ett eventuellt slopande av nämnda mynt påverkar ej automathandeln.

25-öringen

Ungefär 70 % av Canteen-gruppens försäljning är varma drycker. Merparten av dessa portioner säljs genom myntstyrda varmdrycksautomater, vilka accepterar 25-öringen och 1 kr. Prissättningen ur automat varierar från 0:50 upp till 2:— med normalpris 1:50 beroende på försäljningens läge. Försvinner 25-öringen, innebär det att:

- Prishöjningar i 50-öressteg måste anses som inflationsdrivande. 10-öringen är tekniskt mycket olämplig att använda.
- Prishöjning från normalpris 1:50 till 2:— är en höjning på 33 %, vilket avsevärt påverkar försäljningsutvecklingen i negativ riktning och med dålig lönsamhet som resultat.
- För att överhuvudtaget kunna använda 50-öringen i varmdrycksautomater, fordras en genomgripande ombyggnad eller investering i nya myntmekanismer. För gruppen, som omsätter 120 miljoner kronor, krävs investeringar i storleksordningen *15 miljoner kronor i myntmekanismer* enbart på varmdryckssidan för att kunna hantera 50-öringen i automaterna.

Resumé

- Slop 5-öringen enligt myntverkets instruktioner.
- Vänta med slopandet av 25-öringen åtminstone till 1/1 1987.
- Canteen AB vill dock förbehålla sig rätten, att vid ett eventuellt snabbt slopande av 25-öringen och väsentligt fördyrade omkostnader för gruppen i samband med ombyggnad- och nyinvesteringar av myntmekanismer, förhandla med Statsmakterna angående ersättning för nämnda.

*Denco AB**Yttrande över myntserien*

1. 5 öres mynt

- 1.1 Avskaffandet utgör för automathandeln inga problem.
- 1.2 Avvecklingstid – snarast.

2. 25 öres mynt

2.1 Nuvarande prissättning i våra automater

<i>för kalldryck</i>	2×25 öre
	3×25 öre
	1×1 :— kr.
	1×1 :— kr. + 1×25 öre
<i>för varmdryck</i>	1×1 :— kr.
	1×1 :— kr. + 1×25 öre
	1×1 :— kr. + 1×50 öre
	2×1 :— kr.
	3×1 :— kr.
	4×1 :— kr.

Kunden bestämmer själv priset beroende på råvaruinköp, t.ex. syruper för kalldryck. Varuhus som B & W, Domus m. fl. tillämpar f. n. 1 × 1:– kr. för kalldrycker.

När 25-öringen avskaffas blir nästa steg 1 × 1:– kr. + 1 × 50 öre.

Prisglapp på 50 öre är för stort.

För oss som syrupsleverantörer medför detta minskad försäljningsvolym. I värsta fall återtagande av automaten i de fall där Denco äger densamma.

2.2 Avvecklingstid

På grund av ovan minst 5 år, dvs. vid slutet av 1987.

Skäl 1. 10-öres steg, dvs. användning av 10-öringar går inte att genomföra med nuvarande myntprovare.

Skäl 2. För närvarande är det inte många 50-öringar i omlopp. Dessa kommer säkert att öka, när 25-öringar börjar minska. Då blir det lättare att gå över till 1-kronor och 50-öringar.

Skäl 3. Hos en större grupp av automatkunder, där automater användes av egen personal, t.ex. kontor, industrier m. m. kommer säkert nuvarande myntsystem/myntprovare att bytas ut mot pollettsystem.

Övergången tar tid.

Jede-Automater AB

Jede-Automater AB levererar små ekonomiska pausdryckessystem via automat. Vi erbjuder marknadens lägsta priser på såväl automater som drycker. Detta har medfört att vi sannolikt har de mest pris känsliga kunderna på marknaden.

I de av våra varmdrycksautomater som har myntverk, har vi genomgående använt oss av billiga, mekaniska myntverk av typen Hanke eller Greenwald, främst för att hålla ned automatens tillverkningskostnad. Dessa myntverk är varken omställbara för flera mynttyper eller försedda med växelåtergivning. De är dessutom, i de flesta fall, uppbyggda på multiplar av 25 öre. 2 × 25 öre och 3 × 25 öre är de vanligaste inställningarna.

Skälet till den låga prissättningen beror på att automaterna, i de allra flesta fall, är uppställda på arbetsplatser, där de anställda enbart betalar den rörliga kostnaden, medan arbetsgivaren svarar för kapitalkostnader och servicekostnader.

Ett avskaffande av 25-öres mynten skulle primärt leda till oskäligen prishöjningar på dryckerna och därmed lägre dryckeskonsumtion och försämrad konsumentnytta. Vidare är en kompensation för inflationsbaserade dryckeskostnadsökningar naturligtvis mer kännbar för konsumenten om den måste göras i 50-öressteg än som hittills i 25-öressteg.

För att reducera olägenheten med stora steg, kan man naturligtvis an-

vända sig av system med kontokort eller växelåtergivning i 10-öringar. Båda dessa lösningar lämpar sig emellertid dåligt på små automater, avsedda för små och medelstora företag; då sådana system skulle flerdubbla kostnaden för automaten och därmed dramatiskt öka kapitalkostnaden på varje serveringsställe.

Effekten av att slopa 25-öringen leder till att konsumenterna, speciellt i de mindre företagen, av kostnadsskäl, ges en sämre valfrihet när det gäller dryckessystem på arbetsplatsen och att rationella automatlösningar får en sämre genomslagskraft.

I ett längre perspektiv med en fortsatt inflation på nuvarande nivå, kommer naturligtvis 50-öringen att överta 25-öringens nuvarande roll. Vi tror därför att ett uppskjutande av myntreformen i 4–5 år skulle avsevärt mildra effekterna för konsumenten. Det skulle dessutom ge automatindustrin möjlighet att lite mer långsiktigt förbereda sig på en sådan förändring, vilket skulle avsevärt reducera de direkta omställningskostnaderna. För vårt företag beräknar vi dessa till ca 0,5 MKR (se bilaga) vid en myntreform under nästa år.

Ett omedelbart borttagande av 5-öringen ser vi däremot inget hinder för, utan snarare som en logisk följd av penningvärdesutvecklingen.

Kostnadsberäkning för byte av 25-öres myntverk i automater från Jede-Automater AB

Nedanstående beräkning bygger på att dessa myntverk kan bytas samlat efter en upplagd turlista för att minimera resekostnaderna.

Genomsnittlig restid/automat (inkl. igångsättning och avslutning av arbetet) är beräknat till 1 tim och 15 min och genomsnittlig resväg till ca 5,5 mil. Timkostnaden inkl. traktamenten är beräknad till 130:–/tim.

HC 600 (145 st)

Nytt myntverk	180:–
Monteringstid 20 min	43:35
Restid 1 tim och 15 min	162:50
Bilkostnad	75:–
	460:85

HC Vägghöj (252 st)

Nytt myntverk 4 × 196:–	784:–
Monteringstid 4 × 20 min	173:35
Restid 1 tim och 15 min	162:50
Bilkostnad	75:–
	1 194:85

JM 75 (207 st)

Nytt myntverk	94:–
Monteringstid 15 min	32:50
Restid 1 tim och 15 min	162:50
Bilkostnad	75:–
	364:–

HC 600, 145 st à 460:85	66 823:—
HC Vägghmodul, 252 st à 1 194:85	301 102:—
JM 75, 207 st à 364:—	75 348:—
	443 273:—

Om detta arbete skall utföras 1984, torde kostnaden uppgå till ca 500 000:—.

Scandomat AB

Scandomat AB är ett av landets äldsta och ledande företag för myntopererade serveringsautomater, dvs. automater för försäljning av varma och kalla drycker, bröd, konfektyrer, mat etc. Huvuddelen av automaterna finns på arbetsplatser för mellanmålservice, men ett stort antal betjänar allmänheten vid institutioner, hotell och restauranger, idrottsanläggningar, nöjesetablissemang m. fl. platser. Totalt har Scandomat under de senaste 20 åren placerat ca 14 000 myntopererade automater. Scandomat har sedan många år ett avropsavtal med Försvarets Materielverk avseende inköp av automater för Statsförvaltningen.

För automathandelns del har 5-öringen ej någon betydelse och kan gott indragas.

En indragning av 25-öresmyntet skulle dock medföra nästan oövervinnerliga svårigheter för automathandeln om den genomfördes inom de närmaste åren. Många produkter, som t. ex. en bägare kaffe från en automat, kan ej prissättas med så stora intervaller som 50-öre, utan förklarliga protester från personalorganisationerna. Flertalet myntmekanismer i sådana automater är gjorda för prissättning i 25-öressteg. Eftersom 10-öringen är ett olämpligt automatmynt — pga sin litenhet och procentuellt stora måttskillnader genom slitage blir acceptansen mycket otillförlitlig — kan nuvarande myntmekanismer inte ersättas med sådana, som skulle ta 10-öringar eller ge växelåtergivning med 10-öringar.

När 50-öringen får ett köpkraftsvärde motsvarande dagens värde på 25-öringen kan förmodligen 25-öresmyntet indragas utan problem för automathandeln eller den stora mängd människor, som är hänvisade till automater för mellanmålservice.

Scandomat förordar:

- * Indragning av 5-öresmyntet
- * Bibehållande av 25-öresmyntet tills inflationen halverat 50-öresmyntets nuvarande köpkraftsvärde.